
A Föld globális társadalma

Készítette: Juhász Judit

e-mail: judit.juhasz@eco.u-szeged.hu

Olvasási idő: 9 perc

Tartalom

- Bevezetés, kérdésfeltevés
- Globális egyenlőtlenségek az alapvető lehetőségek terén
- Globális egyenlőtlenségek a kiterjesztett lehetőségek terén
- Egyenlőtlenség születéstől kezdve
 - Jövedelmi egyenlőtlenségek
 - Vagyoni egyenlőtlenségek
- Nemi egyenlőtlenségek
- Egyenlőtlenségek a technológiához való hozzáférésben
- Törekvések az egyenlőtlenségek enyhítéséért

Bevezetés, kérdésfeltevés

Az ENSZ arra törekszik az emberi fejlődésről szóló jelentéseiben, hogy átfogó képet biztosítson a Föld társadalmainak viszonyairól olyan témakörökben, mint a **szegénység, jövedelmi és vagyoni helyzet, az emberi fejlődés szintje, a nemek közötti egyenlőtlenségek, a klímaváltozás hatásai, a technológiához való hozzáférés körülményei**. A legutóbb 2019-ben megjelent jelentés [„Human Development Report 2019. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century”](#) a globális egyenlőtlenség bemutatására fókuszál az említett témakörökben. Ebben az olvasóleckében ennek tartalmából emelünk ki lényegi információkat.

Napjainkban sokak számára a globális társadalom peremén nincs remény egy jobb jövőre, miközben mások sosem látott jólétben élnek. Miután 2000-ben az ENSZ megfogalmazta a **Milleniumi Fejlesztési Célokat**, globális léptékben jelentős előrelépés mutatkozott az emberi élet számos területén. Mégis a **globális egyenlőtlenségek** egyre kiélezettebbek, és az tapasztalható, hogy gyakran az egyén helye a társadalomban eldől származása, neme, családjának vagyoni háttere alapján. Az ENSZ tagállamai 2015 szeptemberében foglalták meg az új integrált fenntartható fejlődési és fejlesztési keretrendszert ([Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development](#)), amely immáron 17 pontban foglalja össze a 2030-ra vonatkozó globális fejlesztési célokat (1. ábra, magyarul olvasható pl. [itt](#).)

1. ábra AGENDA 2030

Forrás: <https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs>

Azonban a szélsőséges egyenlőtlenségek akadályozzák, hogy a fenntarthatósági célokat és az azokhoz köthető indikátorokat 2030-ra elérje a globális társadalom. A probléma nemcsak a társadalom tagjai közötti jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségben keresendő, hanem számos dimenzióban és azok egymásra hatásában.

Globális egyenlőtlenségek az alapvető lehetőségek terén

Az emberi fejlődés folyamatában és az **alapvető lehetőségek** terén (2. ábra) **kiterjedt egyenlőtlenségek** tapasztalhatók a globális szinten, annak ellenére, hogy az extrém szegénységben, éhezésben, betegségben élők száma jelentős mértékben csökkent az elmúlt évtizedekben, **az élethez szükséges alapvető lehetőségek** (alapvető technológiai eszközökhöz való hozzáférés, mint pl. mobiltelefon; a korai gyermekhalandóság kivédése, alapszintű oktatásban való részvétel, stb.) pedig **egyre többeknek váltak elérhetővé**. Ennek megfelelően az **emberi fejlettségi index** (human development index) is jelentős mértékben növekedett globálisan, amely többek között arra utal, hogy a várható élettartam emelkedett, a csecsemőhalálozás pedig nagymértékben csökkent globálisan. Az emberek számára az életben elérhető lehetőségek azonban nagyon egyenlőtlenül oszlanak el.

Az emberi fejlettségi index alapján az országok között 4 kategória különböztethető meg: A HDI 0 és 1.0 közé eső számérték, amelyen az 1 jelenti a legmagasabb értéket. **Nagyon magas humán fejlettségi kategória:** pl. Norvégia, Svájc, Írország (0.8-1.0), **magas humán fejlettségi kategória:** pl. Szerbia, Irán, Albánia (0.7-0.79), **közepes humán fejlettségi kategória:** pl. Irak, India, Namíbia (0.55-.70), **alacsony humán fejlettségi kategória:** pl. Afganisztán, Libéria, Chad, Niger (0.55 alatt). Az országok teljes rangsora [itt tekinthető meg](#).

Magyarország 0,845-ös HDI értékkel a 43. helyen áll, és a nagyon magas humán fejlettségi kategóriába tartozik.

- Az alacsony humán fejlettségi kategóriába eső országok és a nagyon magas humán fejlettségi kategóriába eső országok között a várható élettartamban átlagosan 19 évnyi különbség van. (PI.

Ausztráliában 83,3 év, Magyarországon 76,7 év, Namíbiában 63,4 év a születéskor várható élettartam).

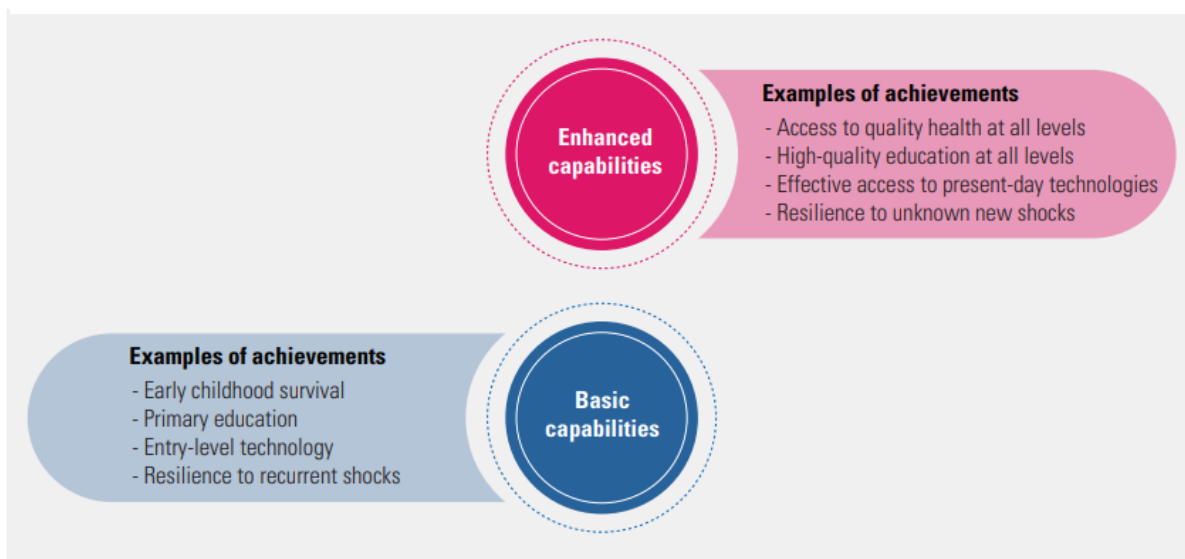
- Az alacsony humán fejlettségi kategóriába eső országokban a felnőttek 42%-a vett részt alapszintű oktatásban, míg a nagyon magas fejlettségi kategóriába tartozók esetében ez az arány 94%. Ugyanez a szám a felsőoktatásban résztvevők esetén 3,2% és 29%.
- Az alacsony fejlettségi kategóriába tartozó országokban 100 főből 1 embernek van szélessávú internet előfizetése, míg a nagyon magas fejlettségi kategóriájú országokban 100 emberből 28-nak.
- Legalább 600 millióan élnek extrém jövedelmi szegénységben, 1,3 millióan multidimenzionális szegénységben (ha a multidimenzionális szegénységi indexre – MPI – támaszkodunk).
- 262 millió gyermek nem jár általános vagy középiskolába.
- 5,4 millió gyermek nem éri meg életének első 5 évét.

Globális egyenlőtlenségek a kiterjesztett lehetőségek terén

Az élethez szükséges alapvető lehetőségekhez egyre többen férnek hozzá, és e téren a globális egyenlőtlenségek bár nagyok, de csökkenni látszanak (azaz egyre többen férnek hozzá az alapvető lehetőségekhez). Ennek nem örülhetünk azonban felhőtlenül, hiszen emellett a **kiterjesztett lehetőségekhez** való hozzáférés terén (2. ábra) az **egyenlőtlenségek új generációjának** lehetünk tanúi:

1. **2030-ra az egészségügy és oktatás területén nem tudjuk megszüntetni a deprivációt:** 3 millió 5 év alatti gyermek meghal minden évben, 225 millió gyermek nem jár iskolába egyáltalán.
2. Az **egyenlőtlenség azért is csökkenthet** az adatok alapján, mert a legfelső szinteken a felfelé történő lépésnek már szinte nincs is tere (nem csak a jövedelmet, de pl. az egészségüghöz vagy a minőségi oktatáshoz való hozzáférést figyelembe véve sem)
3. Az **előrehaladottabb tudáshoz és technológiához való hozzáférés** (a mobiltelefonon és interneten túl) **rendkívüli egyenlőtlenséget** mutat globálisan. A nagyon magas humán fejlettségi kategóriába tartozó országok esetében a felsőoktatásban résztvevők aránya 6-szor, a szélessávú internet előfizetések száma 15-ször olyan gyorsan növekszik, mint az alacsony fejlettségi kategóriájú országokban. Az országok közötti és országokon belüli egyenlőtlenségek rendkívül sokatmondók. Ezek alakítják a 21. század társadalmát, hogy a tudás alapú gazdaságok alakulásához kik tudnak elsősorban hozzájárulni, és azok előnyeiket kik tudják elsősorban élvezni.

2. ábra Alapvető és kiterjesztett lehetőségek

Forrás: [Human Development Report 2019](#), 6. o.

Egyenlőtlenség születéstől kezdve

Az egyenlőtlenségek hatásai az egyes életutakat végigkövethetik, gyakran **hatalmi egyensúlytalanságra** utalnak, amelyek az egyenlőtlenségek kialakulása és fenntartása mögött húzódnak. Éppen ezért a jövedelmek mechanikus átutalásával, áthelyezésével, újraelosztásával az egyenlőtlenség nem oldható meg.

A jövedelmen túl fontosak:

- **Társadalmi normák**
- **Rendeletek, szabályok**
- **Intézmények és történelem**

Az egyenlőtlenség és hátrány **már a születést megelőzően is létrejöhet**, és tartós egyenlőtlenségeknek ágyazhat meg. A következő tényezők különösen szoros kapcsolatban állnak egymással.

- **Egészségügyi állapot**
- **Oktatásban való részvétel**
- **Szülők társadalmi státusza**

Leegyszerűsítve: Az alacsony jövedelmű családok gyermekeire jellemző a kevésbé jó egészségügyi ellátottság és alacsonyabb szintű oktatásban való részvétel, amely így a későbbiekben alacsonyabb jövedelmet eredményezhet. A politikai színteret általában a vagyonos emberek formálják, akik maguknak és gyermekeiknek kedveznek, fenntartva a jövedelem akkumulációját a felső rétegek között. Azonban **vannak olyan társadalmak, amelyek egyenlőbbek**, mint mások, így elmondható, hogy az intézmények és szakpolitikák számítanak, és nem kell elfogadnunk a szélsőséges egyenlőtlenségeket a normál működés feltételeként.

Jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségek

Nagyon sok országról egyáltalán nincs adat a jövedelmi és vagyoni egyenlőtlenségről. Általában is elmondható, hogy a globális szintén is nagyon alacsony a transzparencia a jövedelmi különbségekkel kapcsolatos információk esetében.

Jövedelmi egyenlőtlenség

- Az Európai Unióban a népesség leggazdagabb 10%-a az adózás előtti jövedelmek 34%-val rendelkezik. **Az Európai Unió ez alapján a leginkább egyenlő régióba tartozik.**
- **A Közel-Kelet a legegyenlőtlenebb.** A felső 10% rendelkezik az adózás előtti jövedelmek 61%-val.
- **Amerikai Egyesült Államok:** a felső 10% a jövedelmek 47%-val rendelkezik
- **Kína:** a felső 10% a jövedelmek 41%-val rendelkezik
- **India:** a felső 10% a jövedelmek 55%-val rendelkezik

A jövedelmi egyenlőtlenség a legtöbb régióban emelkedett 1980 óta, különböző mértékben. **Oroszországban a jövedelmi egyenlőtlenség fokozódása extrémnek tekinthető.** Indiában, az Amerikai Egyesült Államokban szintén jelentősen növekedett a jövedelmi egyenlőtlenség. A Szubszaharai Afrikában, Brazíliában és a Közel-Keleten kiemelkedően magas maradt, amely területeken a felső 10% az adózás előtti jövedelmek 55-60%-val rendelkezik.

Egy 1980-tól 2016-ig terjedő globális vizsgálat rámutat, hogy ezidő alatt a globális népesség felső 1%-a a jövedelem növekedésének 27%-ában részesült. A teljes népesség alsó 50%-a a jövedelem növekedés 12%-t tudhatta magáénak ebben a periódusban.

Szorgalmi feladat:

1. Nézd meg [itt](#), hogy jövedelmed alapján hol helyezkedsz el a társadalomban!
2. Olvasd el, mennyire egyenlőtlen Afrika! [Human Development Report 2019](#), 116-118. o
3. Mit gondolsz, a gazdasági növekedés előnyei hogyan érintik a legszűkebb társadalmi osztályokat?

Vagyoni egyenlőtlenség

A vagyonnal kapcsolatos adatok csak néhány országban elérhetőek: Franciaország, Spanyolország, Nagy-Britannia, Amerikai Egyesült Államok, Kína. Kevésbé megbízható adatok elérhetőek Oroszországra, és Közel-Keletre vonatkozóan.

A vagyon eloszlása még koncentráltabb, mint a jövedelem. 2017-ben a **felső 10%** (a leggazdagabb 10%-ot figyelembe véve az USA-ban, Európában és Kínában) **a teljes vagyon több mint 70%-át birtokolta. A felső 1% pedig a teljes vagyon 33%-át.** Az alsó 50% kevesebb, mint 2%-ot birtokolt. Ha Afrika, Latin-Amerika és Ázsia adatai is elérhetőek lennének, valószínűleg még nagyobb egyenlőtlenséget kapnánk. A vagyoni egyenlőtlenség a 2008-as válságtól függetlenül növekedett 1980 óta. A leggazdagabbak vagyoni növekedése volt a leggyorsabb.

Átlagos vagyonnövekedés: 2,8% egy felnőttre, 1 évre vonatkoztatva 1987-2017 között

Felső 1%: 3,5%

Felső 0,1%: 4,5%

Felső 0,01%: 5,7%

Nemi egyenlőtlenségek

A nemi egyenlőtlenség csökkentése nélkül az emberi fejlettségben való előrelépés és alacsony egyenlőtlenség sem valósulhat meg egyetlen országban sem. Mivel ezek a hátrányok **a globális népesség felét érintik**, így a nemi egyenlőtlenség az emberi fejlődés egyik legnagyobb akadályának tekinthető.

3. ábra Nemi Egyenlőtlenségi Index

Region	Gender Inequality Index	Maternal mortality ratio (deaths per 100,000 live births)	Adolescent birth rate (births per 1,000 women ages 15–19)	Share of seats in parliament (% held by women)	Population with at least some secondary education (% ages 25 and older)		Labour force participation rate (% ages 15 and older)	
					Female	Male	Female	Male
	2018	2015	2015–2020	2018	2010–2018	2010–2018	2018	2018
Arab States	0.531	148.2	46.6	18.3	45.9	54.9	20.4	73.8
East Asia and the Pacific	0.310	61.7	22.0	20.3	68.8	76.2	59.7	77.0
Europe and Central Asia	0.276	24.8	27.8	21.2	78.1	85.8	45.2	70.1
Latin America and the Caribbean	0.383	67.6	63.2	31.0	59.7	59.3	51.8	77.2
South Asia	0.510	175.7	26.1	17.1	39.9	60.8	25.9	78.8
Sub-Saharan Africa	0.573	550.2	104.7	23.5	28.8	39.8	63.5	72.9

Forrás: [Human Development Report 2019](#), 149. o.

Az elmúlt két évtizedben jelentős **előrelépés történt az oktatás és egészségügy terén**. Az alapfokú oktatásban átlagosan majdnem egyenlően vesznek részt a különböző nemek képviselői. A szüléskori anyai halálozás 45%-kal esett vissza 2000 óta. Más dimenziókban nem lehetünk ilyen nagy előrelépéseknek tanúi, a fejlődés üteme pedig lassul.

Szorgalmi feladat:

Keress rá az interneten a következő mozgalmakra, és fogalmazd meg, mi lehet a mozgalmak célja:

#MeToo

#NiUnaMenos

Napjainkban a legtöbb nő számára az alapvető lehetőségek elméletben elérhetők (természetesen nem mindenhol). A legtöbb országban a nők szavazhatnak ([nézd meg, hogy mióta](#)), és ők is **megválaszthatók, járhatnak iskolába, részt vehetnek a gazdaságban** formális akadályok nélkül. Ezek gyakorlati megvalósulása során és **a kiterjesztett lehetőségek esetében** azonban az egyenlőtlenségek még mindig élesek férfiak és nők között, ami megnyilvánul **a háztartásban, a munkahelyen és a politikában**.

- Otthon a **nők háromszor annyi fizetetlen ápolói munkát végeznek**, mint a férfiak.
- **Az állam és kormányfők 90%-a férfi.**
- **Globálisan 10 férfiből csak 1 nem mutat semmilyen ellenérzést a nemi egyenlőséggel szemben.** Az egyenlőséggel szembeni kételyek még intenzívebben jelennek meg, amikor az egyenlőségről olyan szituációban kell véleményt formálni, amikor a hatalom is képbe kerül, azaz, amikor arról kell véleményt formálni, hogy a hatalommal járó pozíciókban, viszonyulásokban is egyenlőségre törekedjünk-e.

2019-ben globálisan **a nemzeti parlamenti képviselők mindösszesen 24%-a volt nő**. A nők leginkább a környezetvédelem, természeti erőforrások és energiaügy területén, a szociális szektorban, oktatásügyben és családhoz kapcsolódó területeken vezetnek tárcát vagy pozíciót. A közlekedés, gazdaság és pénzügy területén kevesebb pozíciót képviselnek. A munkaerőpiacon is hasonló a helyzet. Amikor a képessé tétel tevékenységére (empowerment – egyfajta felhatalmazási, megerősítési, képzési, segítségi folyamat) szükség van, akkor a nők felülreprezentáltak egy-egy pozícióban (óvónők, pszichológusok, szociális munkások, stb). Amikor a gazdasági és politikai hatalom is szerepet játszik egy-egy pozíció esetében, akkor a férfiak felülreprezentáltak.

Az [S&P vállalatok](#) esetében a munkavállalók majdnem egyenlő részben nők és férfiak, ám a szenior pozíciókban jellemzően alulreprezentáltak a nők. A fejlődő országokban a legtöbb nő az informális gazdaságban jut jövedelemhez, és így nem is védi őket semmilyen formális védőháló (pl. Uganda, Paraguay, Mexikó, Columbia).

Szorgalmi feladat:

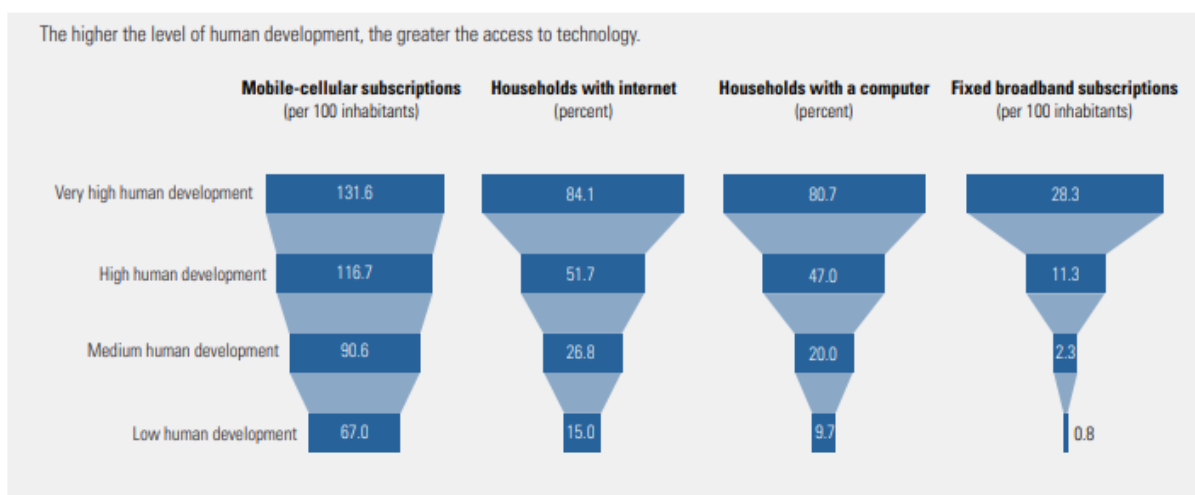
Gondolkozz, hogy milyen más területek tapintható a nemi egyenlőtlenség globálisan és/vagy hazánkban!

Egyenlőtlenségek a technológiához való hozzáférésben

Hogyan oszlik meg a technológiai innovációból származó előny globálisan?

Minél magasabb humán fejlettségi kategóriába tartozik egy ország, annál magasabb a népesség technológiához való hozzáférési szintje. A **digitális forradalom gyorsan elterjedt**, ám még **ma sem univerzális** az alapszintű technológia használata sem (**mobiltelefon és internet**). 2017-ben majdnem 2 milliárd ember még mindig nem használt mobiltelefont. 2017-ben a szélessávú internet előfizetések száma 100 emberre vonatkoztatva 13,3db volt globálisan, 9,7db a fejlődő országokban.

4. ábra Az emberi fejlődés és a technológiához való hozzáférés egyenlőtlensége

Forrás: [Human Development Report 2019](#), 202. o.

Amennyiben a komolyabb technológiákra gondolunk, – akár az oktatásban, akár az egészségügyben vagy közlekedésben – az egyenlőtlenség még nagyobb az adott technológiához való hozzáférés terén. (Szemműtét, elektromos auto, lombikprogram, végtagprotézisek stb.)

Törekvések az egyenlőtlenségek enyhítéséért

Az Emberi Fejlődésről szóló Jelentés (**Human Development Report 2019**) mellett érvel, hogy az egyenlőtlenségek ellen küzdeni lehetséges és érdemes, ugyanakkor nem könnyű. Fontos, hogy elismerjük az eddigi eredményeket, és, hogy a világ összes táján nagyon sok ember számára vált elérhetővé **az emberi lét minimálisan elfogadható szintje**. Ugyanakkor nem szabad elfeledkeznünk azokról, akik **magukra maradtak** a nélkülözésben, az elnyomásban. A jelentés azt is kiemeli, hogy az egyenlőtlenségek csökkentéséhez meg kell értenünk az azok mögött **meghúzódó tényezőket**, folyamatokat, és ezeket a szakpolitikai rendelkezések megalkotásakor is számításba kell vennünk. Nagyon sok egyenlőtlenség szívében **a hatalmi egyensúlytalanság** áll. Ez lehet gazdasági, politikai, társadalmi egyensúlytalanság is. Olykor az egyenlőtlenségek csökkentése és az azokkal szembeni törekvések a társadalmi normák, szokások, kultúrák megvizsgálását és változtatását is megköveteli.

A videolecke hivatkozásai

<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

<https://inequality.org/>

Forrás és ajánlott irodalom

UNDP (2019): Human Development Report 2019. Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century. New York.
<http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2019>

UNDP (2019): United Nations Development Programme. Human Development Reports, Dashboard 1: Quality of human development, New York. <http://hdr.undp.org/en/content/dashboard-1-quality-human-development-0>

Önellenőrző kérdések

1. Miről szólnak a Milleniumi Fejlesztési Célok?
2. Mi a Human Development Index lényege, és milyen kategóriákat különböztet meg a mutatószám értéke szerint?
3. Magyarország hova sorolható a HDI indexe alapján?
4. Mi a különbség az alapvető és a kiterjesztett lehetőségek között? Milyen tendencia figyelhető meg a globális egyenlőtlenségek terén az alapvető illetve a kiterjesztett lehetőségek tekintetében?
5. Milyen pozitív változásoknak lehettünk tanúi az elmúlt két évtizedben az alapvető lehetőségek terén?
6. Melyek a legalacsonyabb humán fejlettségi mutatóval rendelkező országok?
7. Hol tapasztalható nagyobb egyenlőtlenség a globális jövedelmi helyzetben vagy vagyoni helyzetben? A leggazdagabb 10% az összes jövedelem és vagyon hány százalékával rendelkezik?
8. Mit gondolsz, a nemi egyenlőség miért alapfeltétele az emberi fejlődés folyamatának?
9. Milyen tényezők húzódnak meg a különböző típusú egyenlőtlenségek hátterében?

10. Az innováció és technológiai fejlődés vívmányait mely társadalmi csoportok élvezhetik elsősorban? Mit gondolsz, hogyan lehet ezeknek a vívmányoknak a nyersanyagigényét biztosítani?

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014